

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Teze bakalářské práce

**Etnická identita Rusů (včetně Lipovců)
v Rumunsku**

Kristina Nesterenko

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá situací ruské (lipovské) minority v Rumunsku. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na vysvětlení základních pojmů spojených s problematikou soužití etnických minorit s většinovými společnostmi a zároveň odkazuje na postavení Lipovců v Rumunsku.

Praktická část je založena na vlastním výzkumu této etnické minority v terénu a je věnovaná lingvistické situaci Lipovců, jejich etnickému povědomí a náboženství. Tato část práce kategorizuje ruské obyvatelstvo na generační a lokační skupiny s cílem porovnat jejich jazykovou znalost, vztah k náboženství a etnické povědomí.

Klíčová slova: menšina, ruská komunita, Rumunsko, etnicita, starověrci, kulturní identita, jazyk

Tato práce je věnovaná problematice koexistence malých národů s většinovými společnostmi. Jako detailní ukázka této problematiky slouží případová studie týkající se Rusů v Rumunsku, zachování jejich kultury, revitalizace jazyka i právního postavení. V Rumunsku žije podle různých odhadů 35-100 tisíc Lipovců. Přestože se Lipovci přestěhovali na území Rumunska již na konci 17. a začátkem 18. století po církevních reformách patriarchy Nikona, dokázali zachránit svou tradiční kulturu, mateřský jazyk a svůj vlastní vztah k náboženství v podmínkách soužití s dominantním etnikem.

Cílem práce je odpovědět na výzkumnou otázku a vytvořit konkrétní obraz Rusů (Lipovců) v Rumunsku, porovnat skutečnou situaci s minulým obdobím a představit historický vývoj a jeho vliv na menšinu. Hlavním úkolem je zjistit, co tvoří výjimečnost této komunity.

Výzkumná otázka:

Jak si zachovávají kulturní tradice a etnickou identitu Rusové v Rumunsku?

Práce je z metodologického hlediska rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část vychází z odborné literatury a je věnovaná obecné problematice zachování jazyka a kultury a právnímu postavení etnických menšin.

Druhá část je praktická a je založená na kvalitativních metodách sběru dat, která byla získána během terénního výzkumu v Rumunsku který byl realizován v místě s převládajícím počtem lipovského obyvatelstva, v historické oblasti Rumunska –

Dobrudže, v rámci projektu Pestrá Evropa. Mezi použité metody (a techniky) lze zařadit: pozorování a semistandardizovaný rozhovor při terénním výzkumu v Rumunsku, doplňující informace od lipovských respondentů v Rumunsku prostřednictvím elektronické komunikace, studium tematické literatury a analýza a syntéza získaných dat. Získané údaje se opírají o kvantitativní sekundární data, jako jsou statistická informace o počtu obyvatelstva a procentuální statistika o náboženském vyznání.

Lipovci jsou ruští starověrci, kteří nepřijali církevní reformu patriarchy Nikona v 17. století a uprchli do dunajské delty, aby se zachránili před pronásledováním.

Cílem reformy ruské církve bylo její sjednocení s řeckou církví. Obrovský vliv na unifikaci řecké a ruské církve měla politika cara Alexeje Romanova, který si chtěl podřídit pravoslavný svět a zbavit ho od turecké nadvlády. Starověrci to ovšem považovali jen za politický manévr. Jelikož ruské přijetí reformy bylo založeno na národním překlada Písma svatého, pro starověrce byly tyto novoty považovány za kacířství. Proto vznikly pojmy jako starověrci a novověrci. Zanedlouho po přijetí nové liturgie moskevským koncilem byli odpůrci považováni za heretiky a začali být pronásledováni, což vedlo k útěkům kvůli záchraně života a víry. Jedním z nejlákavějších míst pro uprchlíky se stala klidná a liduprázdná delta Dunaje, kde mohli starověrci zachránit svůj život a uchovávat víru i tradici se souhlasem Turků, kteří vládli na území dnešního Rumunska.

Označení Lipovci pochází od názvu stromu lipa, kde se údajně starověrci skrývali.

V současnosti žije v Rumunsku podle oficiálních údajů 35 tisíc Lipovců – podle neoficiálních statistik a odhadů je to až 100 tisíc osob.

Výjimečnost této minority je založena na vztahu k náboženství – Lipovci jsou velmi nábožní lidé. Každodenní návštěva kostela je samozřejmou součástí dne.

Lipovská komunita v Rumunsku používá 3 jazyky: lipovský (staroruština), staroslověnský a ruský. Lipovským jazykem mluví lidé staršího věku a většinou na vesnicích, kde se jazyk zachovává mnohem snáze než ve městech. Ve městech dochází k výrazné asimilaci lipovského jazyka s rumunštinou – lidé ho už zapomínají a mládež nemá zájem a motivaci se ho naučit. Speciální školy neexistují, natož každodenní vzdělávací zařízení.

Staroslověnský je církevní jazyk a používá se v liturgii. V současné době neexistují nedělní školy, ale probíhá výuka o prázdninách, kdy všichni zájemci mají možnost učit se staroslověnský jazyk, kaple a žaltář.

Současnou ruštinu se Lipovci mohou učit v Lipovském centru, kde se setkávají zájemci různého věku. Kromě jazykové výuky zde pořádají i poetické večírky a koncerty.

Na konci 17. století vznikl mezi starověrci rozkol kvůli pravomoci duchovenstva. To vedlo k rozdělení starověrců na popovce a bezpopovce. Pro bezpopovce bylo nepřijatelné přijmout cizího řeckého duchovního Amvrossie. Rozdělení starověrců vedlo k mnoha vzdorům a špatným vztahům mezi nimi. Nebylo možné uzavírat sňatky, ani dokonce mít přátele mezi příslušníky odlišných církví.

V 90. letech 20. století bezpopovci pozvali duchovního z Ruska a dnes už obě dvě církve mají popy. Ale jsou i ti, kteří ani ve 20. století ruského popa nepřijali – těm se říká „chatnici“. Ti se modlí doma a sami doma provádí i všechny posvátné obřady.

Kromě církve popovské a bezpopovské je ve městě Tulcea ještě církev skopská. Skopci jsou ruští starověrci, kteří považují kastraci za boj s vlastním tělem kvůli spasení duše. Skopci se nemodlí u lipovských ikon, ale mají své vlastní a jiné odmítají. V Tulče zůstalo z komunity skopců jen několik rodin, většinou žijí v Rusku. Je to velmi uzavřená skupina, která nepouští nikoho ani do své církve, ani do svého života.

Kromě skopců je mezi rumunskými staroobřadníky ještě sekta molokanů. Molokané odmítají veškeré ikony, uctívání svatých i církevní hierarchii, považují za hřích jíst vepřové maso.

Myšlení a pochopení světa staroobřadníků je možné považovat za tradiční. Tradiční myšlení předpokládá předávání zkušeností předchozích generací s co nejmenší změnou těchto tradic a obřadů. Bez ohledu na to, že v současné době je dostatečně těžké předávat zvyky bez určitých změn, ale část Lipovců, většinou starší generace, pokračuje v životě a práci s pomocí tradičních mechanismů, jako je například poustevna.

Dalším cílem bylo udělat srovnávací analýzu mezi vesnicemi s převážně ruským národem a vesnicemi s pestrým národnostním zabarvením. Navštívili jsme tři vesnice, a to Mahmudia, Slava Rusia a Slava Cercheza. Podle oficiálních statistik bydlí ve vesnici Mahmudia přibližně 10 % Lipovců. Jsou si velice blízcí s rumunským národem, umí perfektně rumunsky a mají mezi sebou dobré vztahy. Ve vesnici Slava Cercheza je opačná situace než ve vesnici Mahmudia. Bydlí zde přibližně 95 % Lipovců, kteří mají dominantní postavení. Rumuni jsou velice asimilováni k ruskému obyvatelstvu. Slava Rusia, situace je tam mnohem složitější, Lipovců tam je kolem 45 %. Tato oblast je kopcovitá krajina a Rumuni s Lipovci jsou odděleni kopcem, v důsledku čehož mezi nimi

vznikají špatné vztahy.

V poslední době odjíždí mládež kvůli ekonomické situaci v Rumunsku do vyspělejších zemí, a to zejména kvůli pracovním příležitostem. Mnoho z nich se vdává či žení s představiteli jiných národností. Postupně se ztrácí význam ruského jazyka a tradic. Ale jsou také lidé, kterým není lhostejné, kdo jsou a odkud jsou, naopak podporují rozvoj ruské menšiny v Rumunsku, opravdu milují svůj jazyk a s láskou ho předávají svým dětem. Pokud takoví lidé stále jsou, není nic ztraceno.